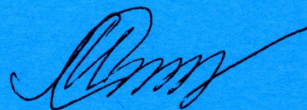

Д.У(МУКР)303, 193, 23
М36

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАФТИ І ГАЗУ

Мацола Соломія Миколаївна

УДК 33.658:338.2+330.13

**ЕКОНОМІЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ ТА ПЛАНУВАННЯ
ПРИБУТКУ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(нафтова і газова промисловість)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Івано-Франківськ – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економічної кібернетики Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, м. Івано-Франківськ.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Благун Іван Семенович,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, завідувач
кафедри економічної кібернетики,
заслужений діяч науки і техніки України

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Тарасюк Галина Миколаївна,
Житомирський державний технологічний університет,
професор кафедри економіки

кандидат економічних наук, доцент
Рудніченко Євгеній Миколайович,
Хмельницький національний університет,
доцент кафедри менеджменту

Захист відбудеться «12» квітня 2011 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.20.052.06 в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15, конференц-зал науково-технічної бібліотеки.

З дисертацією можна ознайомитись у науково-технічній бібліотеці Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України за адресою: 76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15.

Автореферат розісланий «9» березня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук

Т.Я. Коцулич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На необхідність значного зменшення використання паливно-енергетичних ресурсів і впровадження технологій з ефективного їх використання у всіх галузях економіки як на загальнодержавному, так і на рівні підприємств уже давно вказують численні негативні факти, явища й тенденції які пов'язані з їх дефіцитом, безперервним зростанням цін тощо.

Падіння обсягів видобутку газу, низький тариф оплати за його споживання, недофінансування з боку держави профільних підприємств, усе це призвело до повального погіршення економічного стану цього сектору економіки. Ураховуючи значний ступінь невизначеності ринкової кон'юнктури й часті її зміни, вкрай нестабільні ціни на імпортований газ, неможливість державного дотування розвитку газорозподільних підприємств (ГРП) спонукають на пошук нових шляхів вирішення вказаних проблем. Одним із напрямків їх вирішення може стати процес планування (у тому числі прибутку), який обґрунтовував би найкращий варіант реалізації продукції.

Значний внесок у вивчення та поглиблення питань оцінювання та планування прибутку внесли такі українські та зарубіжні вчені, як І. Благун, І. Бланк, Р. Брейлі, Л. Донцова, П. Друкер, Д. Друрі, А. Кан, В. Керімов, В. Кноррінг, А. Ковальов, Д. Костроміна, В. Крижанівський, О. Марюта, Т. Негл, О. Орлов, Є. Рудніченко, Р. Сайфулін, П. Селіванов, М. Стажков, Ю. Субботович, Г. Тарасюк, М. Трубочкіна, Г. Хамідулліна, Р. Холден, Дж. Шанк, А. Шеремет та ін.

У той же час слід зазначити, що низка питань, пов'язаних із проблемами економічного оцінювання та планування прибутку природних монополій, зокрема у сфері ГРП, висвітлені недостатньо глибоко. Сучасні наукові розробки у сфері державного регулювання діяльності природних монополій насамперед розглядають проблеми в масштабі країни й практично не зачіпають мікроекономічні аспекти цієї проблеми. Особливо слід зазначити, що до теперішнього часу в Україні немає офіційних та нормативних документів, які б регламентували дослідження вказаної проблеми. У наявних наукових публікаціях запропоновані в більшості випадків методи, які характерні для планової економіки і є не завжди прийнятними в нинішній реальній практиці. Недостатня розробленість перерахованих вище проблем та актуальність їх вирішення зумовили вибір теми дисертаційної роботи, її мету й завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і є частиною комплексної теми "Моделювання соціально-економічного розвитку економіко-виробничих структур в ринкових умовах" (ДР 0102U004510) кафедри економічної кібернетики. Особистий внесок автора полягає в розробці та

вдосконаленні методів і моделей оцінювання та планування прибутку газорозподільних підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних і науково-методичних засад та інструментарію оцінювання й планування прибутку ГРП. Відповідно до сформульованої мети дослідження були поставлені та розв'язані такі завдання:

- виявлено особливості функціонування ГРП та проведено аналіз підходів щодо оцінювання й планування їх прибутку;
- проведено факторний аналіз впливу основних чинників на формування прибутку ГРП;
- здійснено аналіз методів оцінювання прибутку при регулюванні цін природних монополій;
- побудовано параметричну модель планування прибутку ГРП;
- розроблено оптимізаційні моделі управління ГРП на основі критеріїв максимізації прибутку з урахуванням умов невизначеності;
- визначено страхові коефіцієнти беззбиткової діяльності ГРП з урахуванням невизначеності ринкової ситуації.

Об'єктом дослідження є процеси планування прибутку підприємств.

Предметом дослідження є теоретичні засади та методичні підходи до оцінювання й планування прибутку ГРП.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалися такі методи, методичні прийоми та інструменти:

- абстрактно-логічний, узагальнення й порівняльного аналізу – для узагальнення існуючих підходів до оцінювання та планування прибутку підприємств, виявлення особливостей функціонування ГРП;
- прийняття управлінських рішень – для розробки альтернативних варіантів управлінських рішень при варіації параметрів планування прибутку;
- аналізу й синтезу, комбінаційного групування, системного підходу – для виявлення чинників, що впливають на планування прибутку та резервів його підвищення;
- факторного аналізу – для виявлення основних чинників впливу на фінансово-господарську діяльність ГРП;
- теорії економічного ризику – з метою врахування фактора невизначеності ринкової ситуації та управління прибутком із ціллю його підвищення;
- економіко-математичного моделювання, дослідно-статистичного економічного аналізу – для оптимізації управлінських рішень діяльності ГРП.

Інформаційною базою дослідження слугували: аналітичний огляд та систематизація публікацій вітчизняних і зарубіжних фахівців з досліджуваної проблеми, офіційна, звітна та статистична інформація, яка характеризує результати виробничо-господарської діяльності підприємств паливно-

енергетичного сектору економіки України, чинне законодавство України, що регламентує діяльність газорозподільних підприємств, періодичні видання, Internet-видання, матеріали науково-практичних конференцій.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційної роботи полягає в розробці та обґрунтуванні теоретичних і методичних рекомендацій щодо оцінювання та планування прибутку ГРП. При цьому отримано такі результати:

вперше:

розроблено методичний підхід до оцінювання та планування прибутку ГРП на основі моделі планування прибутку з урахуванням чинника невизначеності ринкової ситуації та коефіцієнта ризику, реалізація якого дозволить сформувати відповідні управлінські рішення, здатні забезпечити досягнення запланованих рівнів прибутку та ефективне функціонування підприємств загалом;

одержали подальший розвиток:

комплексний аналіз прибутку ГРП засобами факторного аналізу з використанням інтегрального способу розрахунку, який дозволяє уникнути ефекту елімінування шляхом ізольованого розкладання приросту між факторними ознаками, причому в якості економічних показників, для яких визначено вплив факторних ознак, обрано зміни економічної рентабельності, ефективності функціонуючого капіталу та рентабельності власного капіталу;

методичний підхід до планування прибутку шляхом реалізації параметричної моделі, яка слугує індикатором у процесі планування прибутку й полягає у визначенні індексу прибутку підприємств, а також передбачає розрахунок матриці прийняття управлінських рішень при різних варіантах зміни обсягу реалізації продукції, зміни цін і собівартості, визначення відносної беззбитковості реалізації, при якій одержаний підприємством прибуток буде меншим за обсяги базової її величини;

моделі оптимізації прийняття управлінських рішень діяльності підприємства, у яких критеріями оптимізації вибрано максимум прибутку підприємства, максимум виручки від реалізації продукції та коефіцієнт віддачі витрат, причому враховано, що ціна товару на ринку складається під впливом сукупного його попиту й пропозиції, а для ГРП – у результаті державного регулювання тарифів;

удосконалено:

класифікацію чинників зовнішнього та внутрішнього впливу на формування прибутку підприємств, які структуровано на поелементні й комплексні, що дозволяє диференціювати всю їх сукупність на ендегенні по відношенню до підприємства (матеріально-технічні, організаційно-управлінські, економічні, соціальні, екологічні), а також ендегенні (ринково-кон'юнктурні, господарсько-правові, адміністративно-командні).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що основні положення, викладені автором у дисертації, доведено до рівня методичних

розробок і прикладних рекомендацій. Наукові положення, пропозиції та висновки дослідження стосовно нових підходів до планування прибутку підприємств використовуються в навчальному процесі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 01-08/06-12/2107 від 08. 10. 2010 року) при викладанні дисциплін “Моделювання фінансового менеджменту” та “Фінанси підприємств”. Результати дослідження використовуються в практичній діяльності підприємством ВАТ “Івано-Франківськгаз”, що підтверджується довідкою ВАТ “Івано-Франківськгаз” № 01-05/653 від 20. 10. 2010 р. та підприємством ВАТ “Львівгаз”, що підтверджується довідкою ВАТ “Львівгаз” № 4888 від 21. 10. 2010 р.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, у якій викладено авторській підхід щодо оцінювання та планування прибутку ГРП. Усі наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистих досліджень здобувача, зокрема розроблено багатопараметричну модель управління прибутком підприємства [3], та проведено аналіз моделей управління прибутком підприємства [6].

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи доповідались на наукових та науково-практичних конференціях, зокрема на: V Międzynarodowej naukowi-praktycznej konferencji “Wykształcenie i nauka bez granic – 2009” (Przemysł, 7–15 grudnia 2009 roku); IV Міжнародній науково-практичній конференції “Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів” (Запоріжжя, 14–15 жовтня 2009 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції “Регіональні аспекти розвитку в умовах європейського вибору” (Сімферополь – Алушта 25–27 вересня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Ринок аудиторських послуг в Україні: Стан і перспективи розвитку” (Івано-Франківськ, 15–16 квітня 2010 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції “Стратегії розвитку України у глобальному середовищі” (Ялта, 17–19 листопада 2010 р.). Участь у зазначених вище конференціях підтверджена публікаціями в матеріалах конференцій, програмами виступів та сертифікатами.

Публікації. За темою дослідження опубліковано 12 наукових праць, з яких 7 статей у наукових фахових виданнях та 5 тез доповідей – у матеріалах науково-практичних конференцій. Загальний обсяг становить 4,5 друк. арк., у тому числі 4,4 друк. арк. належать особисто автору.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації – 237 сторінок. Обсяг основного матеріалу роботи – 189 сторінок. Дисертаційна робота містить 27 таблиць (на 16 сторінках), 14 рисунків (на 8 сторінках). Список використаних джерел включає 189 найменувань (викладено на 16 сторінках), 7 додатків (розміщено на 32 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі “Теоретичні аспекти планування прибутку підприємства” досліджено сутність і зміст прибутку, проведено аналіз підходів до його оцінювання й планування, встановлено особливості його формування на ГРП в умовах ринкової економіки. На основі аналізу підприємницької діяльності ГРП визначено домінуючі чинники впливу на величину прибутку. Встановлено, що, формалізуючи дію всіх чинників, можна використати процес моделювання не тільки з метою оптимізації управлінських рішень, але й інформаційного забезпечення та вивчення закономірностей зміни прибутку, а також для створення та імітації різних ринкових ситуацій, які повністю охоплюють невизначеність ринку. При цьому в процесі планування прибутку необхідно враховувати можливість зміни ціни реалізації продукції, адже прийняті управлінські рішення можуть бути різноманітними й передбачати, наприклад, при низьких цінах реалізацію значних обсягів продукції або, навпаки, при високих цінах продаж меншої кількості продукції, а також враховувати можливість зміни умовно-постійних витрат, які можуть бути направлені на вдосконалення системи управління підприємством й окремими його підрозділами, на зміну організаційної і виробничої структури.

У рамках планування прибутку проаналізовано можливість оцінювання зміни виробничої програми з позицій наявних у виробництві обмежень, зокрема допустимої ефективності капітальних вкладень, а також попиту продукції на ринку, допустимого рівня господарського ризику, граничного значення рівня відносної беззбитковості тощо.

Запропоновано розглядати систему планування прибутку із характерними властивостями гнучкості, комплексності, економічності і, що дуже важливо, дискретності. Останнє дозволяє встановити межі, у рамках яких може і знаходитиметься одне з можливих і допустимих планово-управлінських рішень.

Доведено, що найгострішою проблемою в системі планування прибутку ГРП є відсутність механізмів ринкового ціноутворення, встановлення оптових і роздрібних цін на газ на регіональних ринках відповідно до платоспроможного попиту покупців і зміни їх відповідно до пропозиції виробників.

Встановлено, що в основі державного підходу до формування цін на газ з урахуванням незрілості внутрішнього ринку, відсутності механізмів ціноутворення, специфіки газу як продукту природної монополії, що володіє високою соціальною значущістю, доцільною є багатофакторна модель, що відображає: рівень цін на інші види палива, сплачуваних за порівняльній об'єм, що забезпечує адекватну теплотворну здатність; реальні можливості виробництва та зовнішніх закупівель газу, їх відповідність раціональним, нормативним потребам регіонів і різних груп споживачів; обґрунтовані, відповідні до рівня, що склався, виробництва, його організації, режиму економії витрати видобутку й транспортування газу в регіон; необхідність інвестування

Розроблені моделі дозволяють здійснювати планування прибутку на основі розробки різних ринкових сценаріїв, закономірностей зміни чинників, що створюють прибуток, для чого розраховано матриці прийняття управлінських рішень при різних варіантах зміни обсягу реалізації продукції, зміни цін і зміни собівартості газорозподільними підприємствами.

Однією з найважливіших умов успішного господарювання є беззбитковість виробництва. За допомогою розроблених моделей для підприємства визначена абсолютна й відносна беззбитковість. Розроблені моделі меж абсолютної беззбитковості реалізації продукції: за ціною, собівартістю й обсягом виробництва.

Аналітичні вирази для меж абсолютної беззбитковості виробництва:

$$d > \frac{bg - (1-r)(b-1-f)}{bp}, \quad (5)$$

$$g < \frac{bpd + (1-r)(b-1-f)}{b}, \quad (6)$$

$$b > \frac{(1-r) + f(1-r)}{pd - g + (1-r)}. \quad (7)$$

Використовуючи параметри планування прибутку по підприємству, визначено відносну беззбитковість реалізації, при якій одержаний підприємством прибуток буде не меншим за обсяги базової її величини.

У третьому розділі “Напрями вдосконалення планування прибутку газорозподільних підприємств” побудовано параметричну модель планування прибутку підприємства, реалізація якої передбачає проведення операційних розрахунків при прийнятті відповідних управлінських рішень. Формування відповідних зон ухвалення таких управлінських рішень здійснено з метою забезпечення ефективного функціонування підприємства та досягнення визначених рівнів прибутку.

Розроблена логічна блок-схема алгоритму обчислення індексу прибутку підприємства (рис. 1), що дозволяє формувати стратегічні управлінські рішення, а також тактику їх реалізації. Вихідними даними для проведення обчислювальних операцій є коефіцієнт рентабельності базисного періоду та коефіцієнт змінних витрат. Решта інформації задається залежно від класу завдань, серед яких виділяються завдання зі структурними зрушеннями виробництва і без них.

Запропоновано модель оптимізації прийняття управлінських рішень діяльності підприємства, яка за інших рівних умов створює йому кращі господарські та економічні можливості сприятливої роботи в порівнянні зі всіма іншими альтернативними варіантами. Для оптимізації прийняття управлінського рішення як критерій оптимізації вибрано прибуток підприємства, а також альтернативні критерії, які за певних умов можуть виявитися кращими –

критерій максимуму виручки від реалізації продукції та коефіцієнт віддачі витрат.

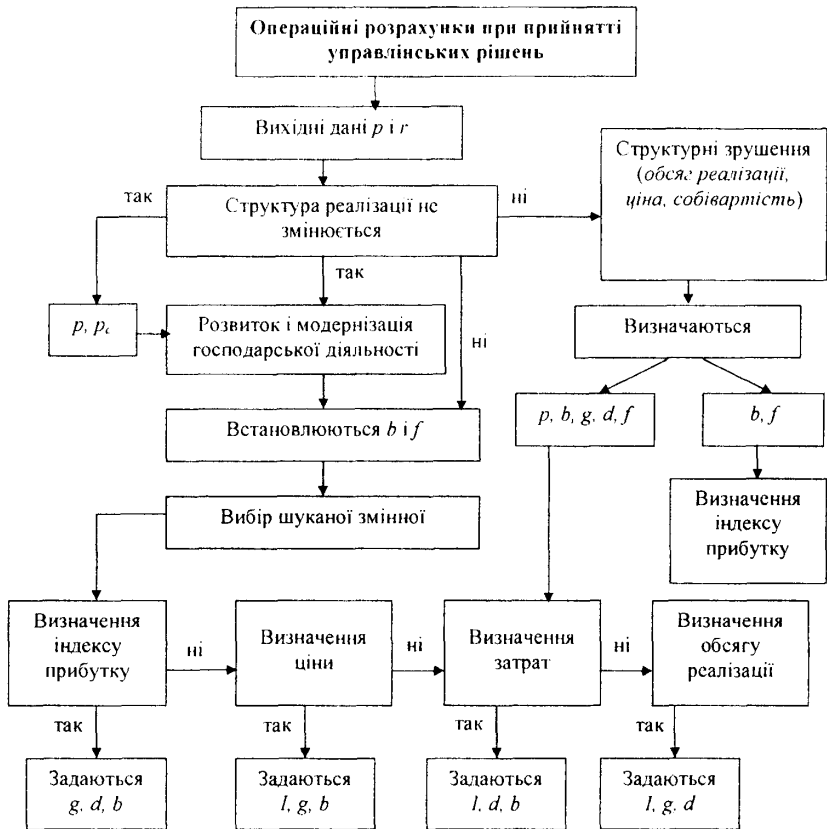

Рис. 1. Логічна блок-схема алгоритму обчислення індексу прибутку підприємства

Побудовано модель оптимізації діяльності підприємства за максимумом прибутку, у якій встановлено пріоритетне співвідношення між ціною продажу товару та обсягом виробництва й реалізації товару на ринку. Причому враховано, що ціна товару на ринку складається під впливом сукупного його

попиту й пропозиції, а для підприємств – природних монополій – у результаті державного регулювання тарифів.

Оптимальний індекс прибутку:

$$I_{op} = \frac{b_{op}(pd_{op} - K_z r) - (1-r)(1+f)}{p-1} \rightarrow \max, \quad (8)$$

$$b_{op} = 1 + K_e(1-d), \quad (9)$$

$$d_{op} = \frac{1+K_e}{2K_e} + \frac{K_z r}{2p}, \quad (10)$$

де K_e – коефіцієнт еластичності попиту товару за ціною.

Модель оптимізації діяльності підприємства за критерієм максимізації виручки від реалізації продукції доцільно використовувати в тих випадках, коли підприємство відчуває гостру потребу в грошових коштах.

Оптимальна виручка:

$$V_{op} = b_{op}d_{op} \rightarrow \max, \quad (11)$$

$$b_{op} = 1 + K_e(1-d), \quad (12)$$

$$d_{op} = \frac{1+K_e}{2K_e}. \quad (13)$$

Модель оптимізації діяльності підприємства за критерієм максимізації коефіцієнта віддачі витрат використовується в умовах інфляційного режиму функціонування економіки. За своєю економічною суттю цей критерій означає максимізацію покриття виручкою витрат на виробництво продукції в аналізованому періоді.

Оптимальний коефіцієнт віддачі витрат:

$$p_{op} = p \cdot \frac{b_{op}d_{op}}{b_{op}K_z r + (1-r)(1+f)} \rightarrow \max, \quad (14)$$

$$b_{op} = \frac{(1-r)(1+f)}{K_z r} \left[\sqrt{1 + \frac{K_z r[1+K_e]}{(1-r)(1+f)}} - 1 \right], \quad (15)$$

$$d_{op} = \frac{1+K_e - b_{op}}{K_e}. \quad (16)$$

Аналіз одержаних результатів оптимізації управлінських рішень газорозподільними підприємствами (табл. 2) показав, що оптимальні рішення за обсягом збуту й ціною продукції (послуг) за різними критеріями не збігаються. Так, щоб одержати оптимальне рішення за максимумом прибутку, газорозподільним підприємствам ВАТ “Івано-Франківськгаз”, ВАТ “Львівгаз” та ВАТ “Волиньгаз” необхідно реалізувати продукцію в обсязі $b = 0,905$, $b = 0,854$ та $b = 0,877$ відповідно. При цьому рівноважна ціна товару буде 1,079, 1,121 та

1,102 відповідно. Це забезпечить ВАТ “Івано-Франківськгаз” індекс прибутку 1,061, а ВАТ “Львівгаз” та ВАТ “Волиньгаз” найбільшу величину – 1,372 та 1,264 відповідно. Причому при кон’юнктурі ринку, що склалася, цей прибуток для підприємства буде максимально можливим.

Таблиця 2

Оптимальні параметри функціонування газорозподільних підприємств за різними критеріями оптимізації

Критерій оптимізації	ВАТ “Івано-Франківськгаз”			ВАТ “Львівгаз”			ВАТ “Волиньгаз”		
	Обсяг виробництва	Ціна товару	Індекс ключового індикатора	Обсяг виробництва	Ціна товару	Індекс ключового індикатора	Обсяг виробництва	Ціна товару	Індекс ключового індикатора
Максимум прибутку	0,905	1,079	1,061	0,854	1,121	1,372	0,877	1,102	1,264
Максимум виручки	1,100	0,917	1,008	1,100	0,917	1,008	1,100	0,917	1,008
Максимум коефіцієнта віддачі витрат	0,875	1,104	1,155	0,836	1,136	1,073	0,862	1,115	1,067

Одним із результатів дослідження планування прибутку підприємства повинне бути виявлення чинників впливу на прибуток, резервів його підвищення та ризиків підприємства, а також визначення їх відповідних показників. При стохастичному підході такими показниками є: імовірність переходу заданого (прийнятного) рівня ризику, математичне сподівання, медіана або інше середнє значення. При цьому дослідження завершується побудовою навантаженої причинно-наслідкової мережі (НПНМ), яка формалізує якісні результати аналізу для даного об’єкта, фіксуєчи перелік чинників ризику (початкових вершин), варіанти розвитку подій (дуги графа) і інформацію про ступінь можливості того або іншого напрямку розвитку подій (навантаження кожного вузла інформацією про ступінь можливості переходу по кожній вихідній дузі). Така НПНМ, побудована з урахуванням особливостей функціонування газорозподільного підприємства, відображає фінансовий результат – підвищення прибутку підприємства.

На основі дослідження процесу планування прибутку підприємств розроблено алгоритм планування прибутку, що передбачає, зокрема, урахування чинника невизначеності ринкової ситуації та планування прибутку із ціллю його

підвищення з урахуванням коефіцієнта ризику. Практична реалізація запропонованої методики планування прибутку дозволить підприємству зберегти наявні та розвинути конкурентні переваги на ринку.

Результати розрахунків ризику ринкової ситуації, що впливає на діяльність газорозподільних підприємств, ураховано при оптимізації прийняття управлінських рішень цими підприємствами (табл. 3). Урахування нижньої межі зміни коефіцієнта ризику призвело до зниження всіх критеріїв оптимізації нижче 1 (окрім максимуму прибутку та величини коефіцієнта віддачі витрат для ВАТ "Львівгаз"), тобто незалежно від зміни ціни продукції (послуг) та обсягу реалізації газорозподільні підприємства у випадку негативного впливу ринкового середовища матимуть показники діяльності, нижчі, ніж у попередньому періоді. Іншими словами, спостерігатиметься зниження їх фінансово-господарської діяльності. За умови ж нейтральної ринкової ситуації підприємства зможуть отримати вищі за оптимальні результати діяльності, а отже, покращать своє фінансово-економічне становище.

Таблиця 3

Межі зміни значень ключових індикаторів за різними критеріями оптимізації з урахуванням невизначеності ринкового середовища

Показники	ВАТ "Івано-Франківськгаз"			ВАТ "Львівгаз"			ВАТ "Волиньгаз"		
	Максимум прибутку	Максимум виручки	Максимум коефіцієнта віддачі витрат	Максимум прибутку	Максимум виручки	Максимум коефіцієнта віддачі витрат	Максимум прибутку	Максимум виручки	Максимум коефіцієнта віддачі витрат
Величина прибутку	0,796- 1,326	0,603- 1,004	0,791- 1,318	1,029- 1,714	0,236- 0,394	1,024- 1,707	0,948- 1,580	0,296- 0,494	0,945- 1,575
Величина виручки	0,733- 1,221	0,756- 1,260	0,725- 1,208	0,719- 1,198	0,756- 1,260	0,713- 1,188	0,725- 1,209	0,756- 1,260	0,721- 1,202
Величина коефіцієнта віддачі витрат	0,865- 1,442	0,831- 1,386	0,866- 1,444	0,805- 1,341	0,761- 1,269	0,805- 1,342	0,800- 1,333	0,764- 1,274	0,800- 1,333

Для підвищення точності прийнятих управлінських рішень розроблено коефіцієнти страхування ризику за абсолютною й відносною беззбитковістю, за ціною товару, витратами й обсягом реалізації продукції. Значення страхового коефіцієнта абсолютної беззбитковості за обсягом реалізації продукції, ціною й собівартістю визначаються відповідно за формулами:

$$K_{ca}^h = 1 + \frac{b(pd - g) + (1-r)(b-1-f)}{(1-r)(1+f)}, \quad (17)$$

$$K_{ca}^d = \frac{bpd}{bg - (1-r)(b-1-f)}, \quad (18)$$

$$K_{ca}^g = \frac{bpd + (1-r)(b-1-f)}{bg}. \quad (19)$$

Страхові коефіцієнти ризику сигналізують підприємству, наскільки надійно ухвалене планово-управлінське рішення та чи ймовірно, що невизначеність ринкової ситуації може вивести підприємство зі стану стійкості, стабільності, прибутковості роботи. І чим вищі ці коефіцієнти, тим надійніше відчуватиме себе на ринку підприємство.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне обґрунтування й нове практичне вирішення наукової задачі оцінювання та планування прибутку газорозподільних підприємств. Результати проведеного наукового дослідження дають можливість зробити такі висновки:

1. З метою виявлення впливу чинників на основні показники фінансово-господарської діяльності газорозподільного підприємства запропоновано проведення факторного аналізу з використанням інтегрального способу розрахунку, який дозволить уникнути ефекту елімінування шляхом ізольованого розкладання приросту між факторними ознаками. В якості вибраних економічних показників, для яких визначено вплив факторних ознак, обрано зміну рентабельності, зміну ефективності функціонуючого капіталу, зміну рентабельності власного капіталу.

2. Встановлено, що процес планування прибутку залежить як від використання діючих чинників, так і від їх наслідків, дзеркальним відображенням яких є зміна інформації на параметричному рівні. Із цією метою побудовано параметричну модель, яка полягає у визначенні індексу прибутку підприємства з урахуванням структурних зрушень виробництва при переході з базисного в аналізований період. У рамках практичної апробації параметричної моделі планування прибутку розраховано матриці прийняття управлінських рішень при різних варіантах зміни обсягу реалізації продукції, зміни цін і собівартості, визначено відносну беззбитковість реалізації, при якій одержаний підприємством прибуток буде не меншим за обсяг базової її величини.

3. На основі проведеного аналізу методів нормування прибутку при регулюванні цін природних монополій запропоновано використовувати метод нормування рентабельності по відношенню до використаного капіталу, суть якого полягає в тому, що прибутковість підприємства повинна бути достатньою,

щоб забезпечувати їй інвесторам той рівень віддачі на вкладений капітал, якого вони могли б досягти, інвестуючи капітал в інші напрями з порівняним ризиком.

4. Побудовано модель планування прибутку підприємства, реалізація якої передбачає проведення операційних розрахунків під час прийняття відповідних управлінських рішень. Формування відповідних зон ухвалення таких управлінських рішень здійснено з метою забезпечення ефективного функціонування підприємства та досягнення визначених рівнів прибутку. Розроблена логічна блок-схема алгоритму обчислення індексу прибутку підприємства, що дозволяє формувати стратегічні управлінські рішення, а також тактику їх реалізації. Вихідними даними для проведення обчислювальних операцій є коефіцієнт рентабельності базисного періоду та коефіцієнт змінних витрат. Решта інформації задається залежно від класу завдань, серед яких виділяються завдання зі структурними зрушеннями виробництва.

5. Запропоновано модель оптимізації прийняття управлінських рішень діяльності підприємства, яка за інших рівних умов створює йому кращі господарські й економічні можливості сприятливої роботи в порівнянні зі всіма іншими альтернативними варіантами. Для оптимізації прийняття управлінського рішення як критерій оптимізації вибрано прибуток підприємства, а також альтернативні критерії, які за певних умов можуть виявитися кращими – критерій максимуму виручки від реалізації продукції та критерій максимуму коефіцієнта віддачі витрат. Побудовано модель оптимізації діяльності підприємства за максимумом прибутку, у якій встановлено пріоритетне співвідношення між ціною продажу товару та обсягом виробництва і реалізації товару на ринку, причому враховано, що ціна товару на ринку складається під впливом сукупного його попиту й пропозиції, а для підприємств – природних монополій – у результаті державного регулювання тарифів.

6. Розроблено алгоритм планування прибутку, що передбачає, зокрема, врахування фактора невизначеності ринкової ситуації та планування прибутку з метою його підвищення з урахуванням коефіцієнта ризику. Практична реалізація запропонованої методики планування прибутку дозволить підприємству зберегти наявні та розвинути конкурентні переваги на ринку. Для підвищення точності прийнятих управлінських рішень розроблено коефіцієнти страхування ризику за абсолютною й відносною беззбитковістю, за ціною товару, витратами й обсягом реалізації продукції. Страхові коефіцієнти ризику сигналізують підприємству, наскільки надійно ухвалене планово-управлінське рішення та чи ймовірно, що невизначеність ринкової ситуації може вивести підприємство зі стану стійкості, стабільності, прибутковості роботи.

7. Практичні результати проведених досліджень є універсальними та можуть бути використані для галузей економіки, цілями яких є забезпечення ефективного планування прибутку. Застосування одержаних у роботі результатів дозволяє підвищити рівень ефективності планування прибутку підприємств тієї чи іншої галузі економіки в ринкових умовах. Представлений у

роботі алгоритм планування прибутку підприємств газового комплексу, що базується на параметричних моделях оптимізації діяльності підприємства з урахуванням чинника невизначеності ринкової ситуації, дозволяє проводити подальші теоретичні й практичні дослідження шляхом виявлення та аналізу чинників впливу на прибуток, резервів його підвищення та ризиків підприємства в цілому.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Мацола С. М. Розробка параметричної моделі індексу прибутку / С. М. Мацола // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць. – 2008. – № 1 (11). – С. 85–93.

2. Мацола С. М. Модель планування і управління прибутком підприємства / С. М. Мацола // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4, т. 3 (138). – С. 48–51.

3. Мацола С. Багатопараметрична модель управління прибутком підприємства / І. Благун, С. Мацола // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 3 (24). – С. 109–114.

4. Мацола С. М. Управління прибутком газорозподільного підприємства з врахуванням невизначеності / С. М. Мацола // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць. – 2010. – № 2 (16). – С. 192–202.

5. Мацола С. М. Теоретичні аспекти формування системи управління прибутком підприємства / С. М. Мацола // Інституціональний вектор економічного розвитку. – Мелітополь, 2010. – № 3 (1). – С. 74–80.

6. Мацола С. Н. Аналіз підходів к управлению прибылью предприятия / И. С. Благун, С. Н. Мацола // Бизнес-информ: научно-информационный журнал. – Харьков, 2010. – № 9. – С. 77–82.

7. Мацола С. М. Оцінка ефективності прийняття управлінських рішень на основі визначення страхових коефіцієнтів / С. М. Мацола // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць : у 9 т. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – Вип. 265, т. II. – С. 502–508.

В інших виданнях:

8. Мацола С. М. Оптимізація управлінських рішень на основі критерію максимізації прибутку підприємств / С. М. Мацола // Регіональні аспекти розвитку в умовах європейського вибору : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (Сімферополь – Алушта 25–27 верес. 2009 р.). – Сімферополь : ВіГроПринт, 2009. – С. 64–65.

9. Мацола С. М. Оцінка ефективності функціонування власного капіталу підприємства / С. М. Мацола // Wykształcenie i nauka bez granic – 2009 : materiały V Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, (Przemyśl, 7–15 grudnia 2009 roku). Vol. 7. – Przemyśl : Nauka i studia, 2009. – S. 99–101.

10. Мацола С. М. Поліморфізм чинників, що впливають на формування прибутку підприємства / С. М. Мацола // Трансформаційні процеси в економіці держави та регіонів : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., (Заноріжжя, 14-15 жовт. 2009 р.). – Запоріжжя : Вид-во ЗНУ, 2009. – С. 125–127.

11. Мацола С. М. Методичні підходи до оцінки якості прибутку підприємств / С. М. Мацола // Ринок аудиторських послуг в Україні: Стан і перспективи розвитку : збірник матеріалів доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., (Івано-Франківськ, 15–16 квіт. 2010 р.). – Івано-Франківськ, 2010. – С. 290–292.

12. Мацола С. М. Прийняття управлінських рішень при варіації параметрів формування прибутку / С. М. Мацола // Стратегія розвитку України в глобальному середовищі : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф., (Ялта, 17-19 лист. 2010 р.). – Ялта, 2010. – С. 173–176.

АНОТАЦІЯ

Мацола С. М. Економічне оцінювання та планування прибутку газорозподільних підприємств. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (нафтова і газова промисловість). – Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, Івано-Франківськ, 2011.

Дисертаційна робота присвячена розробці теоретичних і науково-методичних засад та інструментарію оцінювання та планування прибутку газорозподільних підприємств.

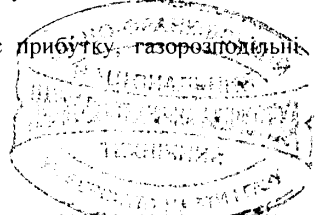
Розроблено методичний підхід до оцінювання та планування прибутку газорозподільних підприємств на основі моделі планування прибутку з урахуванням чинника невизначеності ринкової ситуації та коефіцієнта ризику, реалізація якого дозволить сформувати відповідні управлінські рішення, здатні забезпечити досягнення запланованих рівнів прибутку та ефективне функціонування підприємства в цілому.

Запропоновано проведення факторного аналізу основних чинників, що впливають на прибуток газорозподільних підприємств з використанням інтегрального способу розрахунку, причому в якості економічних показників, для яких визначено вплив факторних ознак, обрано зміни економічної рентабельності, ефективності функціонуючого капіталу та рентабельності власного капіталу.

Побудовано параметричну модель планування прибутку, що полягає у визначенні індексу прибутку підприємства, а також передбачає розрахунок матриці прийняття управлінських рішень при різних варіантах зміни обсягу реалізації продукції, зміни цін і собівартості, визначення відносної беззбитковості реалізації, при якій одержаний підприємством прибуток буде не меншим за обсяги базової її величини.

Розроблено моделі оптимізації прийняття управлінських рішень діяльності підприємства, у яких критеріями оптимізації вибрано максимум прибутку підприємства, максимум виручки від реалізації продукції та коефіцієнт віддачі витрат.

Ключові слова: планування прибутку, індекс прибутку, газорозподільні підприємства.

АННОТАЦІЯ

Мацола С. М. Экономическое оценивание и планирование прибыли газораспределительных предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук за специальностью 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (нефтяная и газовая промышленность). – Ивано-Франковский национальный технический университет нефти и газа, Ивано-Франковск, 2011.

Диссертационная работа посвящена разработке теоретических и научно-методических принципов и инструментария оценивания и планирования прибыли газораспределительных предприятий.

Основным результатом работы является методический подход к экономическому оцениванию и планированию прибыли газораспределительных предприятий, который предусматривает учёт фактора неопределённости рыночной ситуации и коэффициента риска, практическая реализация которого позволит сформировать соответствующие управленческие решения, способные обеспечить достижение запланированных уровней прибыли и эффективное функционирование предприятия в целом.

С целью выявления влияния факторов на основные финансово-хозяйственные показатели предложен комплексный анализ прибыли газораспределительного предприятия средствами факторного анализа с использованием интегрального способа расчёта, который позволяет избежать эффекта элиминирования путем изолированного разложения прироста между факторными признаками. При этом в качестве экономических показателей, для которых определено влияние факторных признаков, избраны изменения экономической рентабельности, эффективности функционирующего капитала и рентабельности собственного капитала.

Для того чтобы сознательно и целенаправленно принимать организационно-технические и хозяйственно-управленческие решения, создавать благоприятные условия реализации планов и программ с целью увеличения прибыли, необходимо четко представлять, от чего прибыль зависит, какие основные факторы влияют на прибыль, какое количественное влияние каждого из них на конечный результат деятельности предприятия. С этой целью разработана классификация факторов внешнего и внутреннего влияния на

формирование прибыли предприятий, которая структурирована на подэлементные и комплексные, что позволяет дифференцировать всю их совокупность на эндогенные по отношению к предприятию (материально-технические, организационно управленческие, экономические, социальные, экологические), а также эндогенные (рыночно конъюнктурные, хозяйственно-правовые, административно командные).

Построена параметрическая модель, которая заключается в определении индекса прибыли предприятия с учётом структурных сдвигов производства при переходе из базисного в анализируемый период. Практическая реализация разработанной модели позволяет осуществлять планирование прибыли на основе разработки разных рыночных сценариев, закономерностей изменения факторов, которые создают прибыль, для чего рассчитаны матрицы принятия управленческих решений при разных вариантах изменения объёма реализации продукции, изменения цен и изменения себестоимости газораспределительными предприятиями. Кроме этого, разработаны модели пределов абсолютной безубыточности реализации продукции: по цене, себестоимости и объёму производства.

Предложено использовать метод нормирования рентабельности по отношению к использованному капиталу, суть которого заключается в том, что прибыльность компании должна быть достаточной, чтобы обеспечивать ее инвесторам тот уровень отдачи на вложенный капитал, которого они могли бы достичь, инвестируя капитал в другие направления со сравненным риском.

Построена параметрическая модель планирования прибыли предприятия, реализация которой предусматривает проведение операционных расчетов при принятии соответствующих управленческих решений. Формирование соответствующих зон принятия таких управленческих решений осуществлено с целью обеспечения эффективного функционирования предприятия и достижения определенных уровней прибыли.

С целью оптимизации принятия управленческих решений относительно планирования прибыли предприятия, построена модель оптимизации деятельности предприятия за максимумом прибыли, в которой установлено приоритетное соотношение между ценой продажи товара и объемом производства и реализации товара на рынке. Причем учтено, что цена товара на рынке складывается под воздействием совокупного его спроса и предложения, а для предприятий природных монополий – в результате государственной регуляции тарифов.

Для повышения точности принятых управленческих решений разработаны коэффициенты страхования риска по абсолютной и относительной безубыточности, по цене товара, расходам и объёму реализации продукции. Страховые коэффициенты риска сигнализируют предприятию, насколько надежно принято планово управленческое решение и вероятно ли, что неопределенность рыночной ситуации может вывести предприятие из состояния

стойкости, стабильности, прибыльности работы. И чем выше эти коэффициенты, тем надежнее будет чувствовать себя на рынке предприятие.

На основе анализа процесса планирования прибыли предприятий разработан соответствующий алгоритм, который предусматривает учёт фактора неопределенности рыночной ситуации и планирования прибыли в целях его повышения с учетом коэффициента риска. Практическая реализация предложенной методики планирования прибыли позволит предприятию сохранить имеющиеся и развить конкурентные преимущества на рынке.

Ключевые слова: планирование прибыли, индекс прибыли, газораспределительные предприятия.

ANNOTATION

Matsola S. M. Economic evaluation and planning of income of gas-distributing enterprises. – Manuscript.

Thesis for obtaining a degree of candidate in Economic Sciences, speciality 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (Oil and Gas industry). The Ivano-Frankivsk national technical university of Oil and Gas, Ivano-Frankivsk, 2011.

Dissertation work is devoted to the development of theoretical and scientifically methodical principles and tools of evaluation and planning of income at gas-distributing enterprises.

The methodical approach to evaluation and planning of income of gas-distributing enterprises on the basis of model of planning income is developed taking into account the factor of vagueness of market situation and coefficient of risk, realization of which will allow to form the proper administrative decisions, capable to provide achievement of the planned levels of income and effective functioning of enterprise in the whole.

Complex analysis of main factors which influence on the income of gas-distributing enterprises using integral method of calculation is offered, as economic indicators for which the influence of factor signs determined are the changes of economic profitability, efficiency of functioning capital and profitability of property asset are select.

The parametric model of planning income is build, which consists in determination index of income of enterprise, and also foresees the calculation of matrix, which allows to accept administrative decisions, including different variants of volume, price and prime cost of realization of products, determination of relative not losses of realization at which the income got by enterprise will be not less than its base amount.

The optimization models of acceptance of administrative decisions of enterprises are developed in which criteria of optimization are maximum income of enterprise, maximum profit from realization of products and coefficient of return of charges.

Key words: planning of income, index of income, gas-distributing enterprises.